

Gerda Taro

 (1910-1937):
persfotografe en symbool van antifascistische strijd

In de zomer van 2018 was het 81 jaar geleden dat de Joods-Duitse persfotografe Gerda Taro tijdens de Slag van Brunete overleed. Een van de belangrijkste veldslagen van de Spaanse burgeroorlog (1936-1939) woedde van 6 tot en met 26 juli 1937 op 35 kilometer ten westen van Madrid. Het duurde 81 jaar voor Taro in de regio officieel herdacht werd. Dankzij het stadsbestuur van Madrid is er nu een straat naar haar vernoemd. In Villanueva de la Cañada, het platgebombardeerde dorpje waar ze dodelijk getroffen werd, is er geen herdenkingsbord of monument dat naar haar verwijst. Niets vermeldt ook dat het dorp in juli 1937 het epicentrum was van een bloedige veldslag tussen het republikeinse leger en de opstandelingen van generaal Franco. Gerda was in de overtuiging dat een andere samenleving mogelijk was, dat de mens kon veranderen. Om de aarde in een paradijs voor de mensheid te veranderen moest men vechten. En die strijd werd in Spanje gevoerd. Dat was de mening van Gerda en van vele anderen die toen hun onvoorwaardelijke solidariteit met de Spaanse republiek betuigden.

Gerda Taro in 1935. Foto: © Fred Stein (Fred Stein Archive)

Foto van de *maleta mexicana* met fotorolletjes van Robert Capa, Gerda Taro en David Seymour. (© ICP, New York)

Gerda Taro was de eerste vrouw die als fotografe aan een oorlogsfront werkte en die er ook stierf. Maar zij was niet de eerste journaliste die tijdens de Spaanse burgeroorlog het leven liet bij het uitoefenen van haar beroep. De Franse journaliste en schrijfster René Lafont, die de Spaanse burgeroorlog versloeg voor de socialistische krant *Le Populaire*, viel in november 1936 nabij Córdoba in handen van de opstandelingen. Kort daarna werd ze gefusilleerd en in een massagraf begraven.¹

In tegenstelling tot René Lafont was Gerda Taro op het moment dat zij stierf al een legende. Op 1 augustus 1937, de dag dat ze 27 zou worden, begroef de Franse communistische partij haar met veel luister op het Parijse kerkhof Père Lachaise. Er waren duizenden aanwezigen. Beeldhouwer Alberto Giacometti maakte haar grafmonument en Gerda groeide uit tot een van de bekendste buitenlandse vrouwen in de Spaanse burgeroorlog en een symbool van de antifascistische strijd.

'Gerda Taro' was haar eigen uitvinding. Oorspronkelijk heette zij Gerta Pohorylle. Haar pseudoniem stond voor een sterke combinatie van de Japanse avant-gardekunstenaar Tarō Okamoto en de Zweedse actrice Greta Garbo. Zo zag de jonge Gerta zichzelf: de noordelijke schoonheid en sterke zelfcontrole van Garbo, gecombineerd met de vurige passie van het kleurrijke en expressieve werk van Tarō.

Keerpunt in visuele communicatie

Taro's foto's van de Spaanse burgeroorlog kunnen beschouwd worden als pionierswerk van de moderne fotojournalistiek. Op fotografisch gebied betekende de Spaanse burgeroorlog een ommekeer in het tijdperk van de visuele communicatie. Fotojournalistiek speelde in die periode de rol die televisie later tijdens de Vietnamoorlog zou krijgen. De oorlog in Spanje was de eerste die zeer intens gedocumenteerd werd. Niet alleen om een visuele getuigenis te leveren, maar ook om de massa toeschouwers te beïnvloeden. De Spaanse burgeroorlog was de eerste visueel breed vastgelegde oorlog in de geschiedenis. Vandaag zijn wij een niet-aflatende stroom van gewelddadige beelden gewoon. Maar tachtig jaar geleden was er in de pers nog niet zoveel geweld te zien.

Generaal Franco begon Madrid in de herfst van 1936 vanuit de lucht en met artillerie te bombarderen. Een aanhoudende stroom foto's van dode lichamen en vernielde gebouwen werd in kranten en tijdschriften gepubliceerd en zorgde voor hevige emoties bij het publiek. De foto's waren dikwijls het werk van zeer geëngageerde persfotografen, zoals Gerda Taro. Kleine fototoestellen, zoals de Rolleiflex en de Leica, maakten het mogelijk om aan het front handig en snel te werken. Die technische vooruitgang maakte het ook

mogelijk om een nieuwe stijl van fotograferen te ontwikkelen, met nieuwe kaders die ingegeven waren door de Europese avant-garde van de jaren 1930.² Gerda Taro was een van die nieuwe fotografen.

Toch duurde het tot in de jaren 1990 voor haar werk eindelijk de erkenning kreeg die het verdiende. Zoals dat in onze patriarchale samenleving lang schering en inslag was, werd zij tot vervelens toe omschreven als 'de vriendin van Robert Capa'. Capa was een geprezen persfotograaf die onder andere de dramatische foto's van de landing van de geallieerden in Normandië nam. Maar zoals veel mannen die in hun leven faam maakten, vergat hij te vertellen dat 'Robert Capa' ook mee door Gerda was gecreëerd. Want voor hij Capa werd, was hij net zoals Gerda een van de vele anonieme vluchtelingen uit Oost-Europa die hun geluk in Parijs gingen zoeken.

Mexicaanse koffer

In 1995 kreeg Cornell, de broer van Robert Capa, in het Internationaal Centrum voor Fotografie (ICP)³ in New York een oude koffer overhandigd. Die zat boordevol ontwikkelde filmrolletjes die aan het einde van de Spaanse burgeroorlog in 1939 aan een Mexicaanse diplomaat toevertrouwd waren. De inhoud van de koffer was indrukwekkend: in totaal zo'n 4500 originele negatieven van drie fotografen: Robert Capa, Gerda Taro en David Seymour (David Szymin 'Chim'). Alle negatieven dateerden uit de periode van de Spaanse burgeroorlog, van de zomer van 1936 tot de lente van 1939. Maar er was meer: de *maleta mexicana* wierp plots een nieuw licht op de rol van Gerda Taro.⁴ Op een totaal van 120 rolletjes bleken er 32 van haar hand. De Mexicaanse koffer verduidelijkte dat foto's die onder Robert Capa's naam gepubliceerd werden, door Gerda Taro gemaakt waren.

Antifasciste in hart en ziel

Gerda Taro werd op 1 augustus 1910 geboren in Stuttgart als Gerta Pohorylle. Ze was de dochter van welgestelde Joodse handelaars, die oorspronkelijk uit Oost-Galicië kwamen. De streek maakt vandaag deel uit van Oekraïne. Voor de Eerste Wereldoorlog behoorde Oost-Galicië tot het Oostenrijks-Hongaarse rijk. De gelijkenis met een Belgisch verhaal, dat van de *Mamás belgas*⁵, is opvallend. De *mamás* waren een groep van 21 Joodse vrouwen die in april 1937 vanuit Antwerpen en Brussel naar Spanje vertrokken om er aan de zijde van de Spaanse republiek in een Valencians oorlogshospitaal te werken. Net zoals Gerta waren ze oorspronkelijk Joodse immigranten uit Oost-Europa. Enkelen van hen kwamen eveneens uit Oost-Galicië. Zoals heel wat van haar generatiegenoten in Antwerpen genoot Gerta een degelijke en meertalige opvoeding en werd zij op heel jonge leeftijd politiek actief. In 1929, net voor de opkomst van het nazisme in Duitsland, verhuisde het gezin vanuit Oost-Galicië, dat sinds 1918 tot Polen behoorde, naar Leipzig. Gerta werd er in 1933 opgepakt voor het verspreiden van antinazipropaganda. Ook de jonge vrouwen uit Antwerpen waren bijzonder actief en namen deel aan antifascistische acties.

Gerta's situatie als linkse en Joodse in Duitsland werd al snel onhoudbaar. In 1934 reisde zij samen met haar vriendin Ruth Cerf naar Parijs. In september ontmoette zij in Montparnasse een wakkere Hongaarse fotograaf uit Berlijn die net zoals zij Jood en vluchteling was. Om aan Andre Ernő Friedmann, zijn Hongaarse naam, een Franse draai te geven, gebruikte hij de voornaam André. Het was André die Gerta leerde fotograferen. 'Als jouw foto's niet goed zijn, is dat omdat je te veraf stond', was een van zijn typische richtlijnen. Wellicht gaf hij die gouden raad

ook aan Gerta. Maar hij leerde ook veel van haar. Toch is daar nooit aandacht aan besteed, noch door André Friedmann zelf, noch door zijn biograaf Richard Whelan.

Die berooide immigranten, die regelmatig met lege maag naar bed gingen, werden later de legendarische fotografen Robert Capa en Gerda Taro. Uit hun korte romance groeide ook hun professionele samenwerking. Robert praatte gebrekkig Frans, terwijl Gerda vlot drietalig was. Ze was commercieel aangelegd en verkocht zijn foto's. Ze werden allebei lid van de Association des Écrivains et Artistes Révolutionnaires (AEAR), gesteund door de Franse Communistische Partij. Deze vereniging maakte deel uit van de Internationale Unie van Revolutionaire Schrijvers, op haar beurt opgericht door de Komintern, de Russische afkorting voor de Communistische Internationale of Derde Internationale.⁶ Vanaf oktober 1935 begon Gerda in Parijs voor het persagentschap Alliance Photo te werken.

De originele blik van Taro

Op 18 juli 1936 kwam het leger in Spanje in opstand tegen de jonge republiek.⁷ De Spaanse burgeroorlog was begonnen. Op 6 augustus waren Taro en Capa in Barcelona om in opdracht van het Franse tijdschrift *Vu* het conflict te verslaan. Uit noodzaak kreeg Gerda de fotografenstiel snel volledig onder de knie, net zoals de *Mamás belgas* op korte tijd professionele verpleegsters moesten worden. De antifascistische strijd werd in Spanje uitgevochten. Maar het maakte toen niet uit of je dat deed door met een geweer op de vijand te mikken, door wonden te verzorgen of door foto's te maken. In Spanje deed Taro waar mannelijke fotografen aan voorbijliepen: op een gevoelige manier benaderde ze de rol van vrouwen in deze gewapende strijd. Taro fotografeerde vrouwen niet enkel

Gerta Pohorylle en 'André' Friedmann, of Gerda Taro en Robert Capa, vermoedelijk 1934. Foto: © Fred Stein (Fred Stein Archive)

als slachtoffers van het conflict, maar toonde hen als volwaardige deelnemers die geen paternalistisch schouderklopje hoefden.

Wie haar werk nauwlettend bekijkt, merkt dat de mens steeds centraal staat. Drie archetypes zijn te onderscheiden: de soldaat, de *miliciano* en de landbouwer. Taro gebruikte deze drie archetypes als getuigenis van de nieuwe organisatievorm van de samenleving: die van het libertijnse communisme, de belangrijkste tegenpool van het internationale fascisme. Zij portretteerde de vrouwen vooral als *milicianas* en intellectuelen. Het type vrouw waarnaar ze op zoek ging, strookte echter niet met de realiteit van de Spaanse vrouwen in die periode. In werkelijkheid werd geprobeerd om het traditionalistische vrouwelijke en landelijke archetype in stand te houden. De foto's van Taro tonen echter het tegengestelde: vrouwen die op gelijke voet staan met hun mannelijke collega's.⁸ Taro wou hen op een krachtige manier presenteren, ook al was er voor zeer veel Spaanse vrouwen niet veel veranderd.

Van Barcelona reisden Taro en Capa naar Madrid en Andalusië. In het dorpje Espejo in de Provincie Córdoba nam Robert Capa de mythische foto *Dood van een miliciano* die hem meteen internationale faam bezorgde. Volgens Ruth Cerf, de jeugdvriendin van de fotografe, wilde Taro vermijden dat haar eigen werk op de achtergrond zou geraken door

de plotse roem van Capa. Gerda vond dat de eer voor het iconische beeld van de vallende *miliciano* ook haar toekwam omdat ze de dag van de opname samen een methode hadden uitgedacht om foto's te produceren die indruk op het publiek zouden maken. Nadat *Dood van een miliciano* was gepubliceerd, werd met het label 'Capa' echter alleen verwezen naar het werk van Robert.

Het handelsmerk 'Robert Capa' oogstte succes en beide fotografen begonnen over en weer te pendelen tussen Frankrijk en Spanje. Gerda verkocht hun reportages aan de belangrijkste tijdschriften en legde het commercieel zeer handig aan boord. Zij vertelde dat ze voor 'Capa', een geheimzinnige Amerikaanse fotograaf werkte. In Europa was het leven voor Joodse vluchtelingen op dat moment niet gemakkelijk. Het kwam hun dus goed uit om hun origine te verdoezelen. Trouwens, Amerikaanse fotografen maakten meer indruk dan Hongaarse, iets wat vandaag nog steeds zo is.

Naarmate de tijd vorderde, werkte Gerda vaker onafhankelijk van Capa, wiens huwelijksaanzoek ze in die periode ook weigerde. De Franse krant *Ce Soir* gaf haar een contract, en gerenommeerde bladen zoals *Life*, *Illustrated London News* en *Volks-Illustrierte* publiceerden haar foto's. Toch begon ze haar werk pas vanaf de lente van 1937 met 'Photo Taro' te ondertekenen.

Gerda Taro fotografeerde vrouwen niet enkel als slachtoffers van het conflict, maar toonde hen als volwaardige deelnemers die geen paternalistisch schouderklopje hoefden. Foto: Gerda Taro. © ICP, New York

Voor de laatste keer samen

Eind mei 1937 waren Gerda en Robert samen ten noordwesten van Madrid om het offensief van Segovia te volgen, een operatie van het republikeinse leger om de druk van de troepen van Franco op het noordelijke front in Baskenland te verminderen. In juni 1937 ging het fotografenduo voor de laatste keer samen op reportage. Ze bezochten het front in Peñarroya, in de buurt van de stad Córdoba. Op een dramatische manier beschreef Richard Whelan, Capa's biograf, de feiten: 'Kort na zijn reis naar Peñarroya, keerde Capa – die op dat moment niet langer over een agent beschikte die zijn zaken kon behartigen – terug naar Parijs om de foto's te verkopen [...], maar Gerda bleef in Madrid. Capa zou nooit meer naar Madrid weerkeren en Gerda levend weerzien.'⁹

Begin juli was Gerda opnieuw in het oosten van Spanje. Op 4 juli werd het tweede congres van de AEAR in het stadhuis van Valencia gehouden.¹⁰ Twee maanden eerder, op 3 mei, had Isabelle Blume, aan het hoofd van een Belgische delegatie van het Internationaal Solidariteitsfonds in datzelfde stadhuis tonnen hulpgoederen en een vloot nieuwe ziekenwagens uit België overgedragen aan Federica Montseny, de republikeinse minister van Volksgezondheid en de allereerste vrouwelijke minister in Europa.¹¹

Terwijl Gerda haar foto's in Valencia nam, legde de generale staf van het republikeinse leger de laatste hand aan de voorbereidingen van een gigantisch offensief ten westen van Madrid. Franco trachtte niet langer Madrid in te nemen, maar stuurde het gros van zijn leger naar het noorden. Het republikeinse offensief was opnieuw een poging om de druk op het

De fotoreportage van Gerda Taró over de slag bij Brunete verscheen in het Franse tijdschrift *Regards* op 22 juli 1937. (Privécollectie Sven Tuytens)

noorden te verlichten. In juni 1937 maakten de opstandelingen zich meester van Bilbao en Santander, steden die van uiterst belang waren voor de republikeinse wapenproductie. Het offensief in de streek van Brunete moest het tij keren en tonen dat de Spaanse republiek zich niet enkel defensief kon opstellen, maar ook in staat was om het initiatief te nemen.

Gerda vertrok zonder Robert naar het slagveld. We denken dat haar foto's het resultaat zijn van ten minste twee reizen vanuit Madrid. Op 10 juli, vier dagen na de start van de operaties, kreeg ze toestemming om het strijdgebied te betreden. Met een vrijgeleide van het republikeinse leger kon zij het front bezoeken. Met haar fijne gelaatstrekken en kleine voetjes – ze had schoenmaat 35 – moet Gerda de aandacht hebben getrokken tussen zoveel manvolk. Zij gaven haar de bijnaam *la pequeña rubia*, 'het kleine blondje'. Gerda

bezoekt de dorpen Quijorna, Brunete, Valdemorillo en de vallei van de Guadarramariervier. Alles wijst erop dat Gerda niet met de militaire transporten naar het slagveld van Brunete trok, maar dat ze met een eigen auto reisde, mogelijk met een chauffeur die het leger zou hebben verstrekt.

Het dorpje Brunete werd al op 6 juli 1937, de eerste dag van het offensief, zonder noemenswaardige tegenstand ingenomen. Het nieuws van die overwinning moest snel de wereld bereiken want oorlogen moeten niet alleen op het slagveld gewonnen worden maar ook in de pers. De propagandaslag was uiterst belangrijk en daarbij speelde Gerda een belangrijke maar levensgevaarlijke rol. Zij zorgde voor de beelden die de zege van de republiek toonden. Op 16 juli publiceerde de Parijse krant *Ce Soir* haar reportage en op 22 juli verscheen die in het Franse tijdschrift *Regards*. Terwijl

Foto van Taro die toont hoe de troepen van Franco zich overgaven. Vermoedelijk werd de hele situatie in scène gezet met *El Campesino* (vooraan op de foto). (© ICP, New York)

die beelden van de republikeinse overwinning het publiek bereikten, was in de streek van Brunete het tij in het voordeel van de opstandelingen gekeerd. Generaal Franco wilde de kosten wat het kost Brunete terugwinnen. Strategisch had het dorp niet veel te betekenen, maar hij wilde de republiek geen symbolische overwinning. Franco zorgde voor een indrukwekkend tegenoffensief. Heel snel kon hij dankzij het Duitse Condorlegioen de republikeinse luchtmacht overtreffen. Wat een snelle verrassingsaanval van de republiek had moeten worden, draaide nu uit op een bloedige stellingenoorlog. De Spaanse republiek was daarna nooit meer in staat om een even groot verrassingsoffensief te plannen.

De meeste foto's die Gerda in de streek maakte, tonen momentopnames in de buurt van de eerste linies. Met uitzondering van enkele foto's van explosies die het resultaat waren van artillerie- of luchtbombardementen, fotografeerde zij rustende soldaten en hun commandanten. De foto's zijn over het algemeen niet van een buitengewone kwaliteit, maar ze hebben wel de waarde van de directe getuigenis. Opmerkelijk is ook hoe zuinig Gerda omsprong met de toen zeer dure films. Tijdens de Slag van Brunete zou zij ook over

een filmcamera beschikt hebben.¹² Maar die camera raakte verloren. Wat opvalt in haar foto's is de schaarsheid van middelen van de republikeinse infanterie. De soldaten gingen gekleed in zeer uiteenlopende uniformen en schoeisel en waren uitgerust met bewapening van verschillende origine. Die omstandigheden benadrukken hoe de republiek, in tegenstelling tot haar vijanden, niet over goede wapens van een vrijgevig buitenland kon beschikken of dat ze niet kon rekenen op veilige bevoorrading. De republiek kocht in het buitenland waar ze de hand op kon leggen en maakte daarbij geen onderscheid tussen technologisch geavanceerde wapens of museumstukken.

In de kale, dorre landschappen rond Brunete ontbreken referentiepunten waardoor het niet gemakkelijk is om Gerda's foto's te lokaliseren. Wel weten we dat ze een reeks foto's maakte in het dorpje Quijorna waarop Valentín González, de commandant van de 46e republikeinse divisie, te zien is. Hij was beter bekend onder de bijnaam *El Campesino* of 'de landbouwer'. De reeks werd wellicht genomen na 11 juli, toen de republikeinse bataljons erin slaagden om Quijorna in te nemen. De overlevende verdedigers waren

Een van de laatste foto's van Gerda Taro met *El Campesino* (midden op de foto), de commandant van de 46e divisie. (© ICP, New York)

falangisten van het 5e bandera de Castilla, Marokkaanse soldaten uit Ifni¹³ (*Tiradores de Ifni*) en Spaanse troepen van het 164e bataljon van Toledo. Een reeks van vier foto's toont hoe de troepen van Franco zich overgaven. De ordentelijke manier en ontspannen sfeer waarin dit gebeurde, doen ons vermoeden dat de hele situatie in scène werd gezet. Vreemd genoeg was er bij de gevangenen geen enkele gewonde en waren ze allemaal reglementair gekleed. Na drie dagen van verwoede gevechten is het onmogelijk dat soldaten er zo netjes uitzien. *El Campesino* staat met de gevangenen te praten. De situatie is niet natuurlijk, want normaal was het niet de taak van een divisiecommandant om krijgsgevangenen te ondervragen. Zeker niet tijdens een veldslag waarin de situatie steeds kon kantelen. Het is ook vreemd dat de commandant zo dicht bij de gevangenen staat, terwijl de bewakers er heel ontspannen bijlopen. Een van hen staat zelfs rustig een sigaret te roken.

In het centrum van het dorp nam Gerda verschillende foto's van de zwaar beschadigde kerk en kwam daar in contact met soldaten van de 11e Internationale Brigade, de brigade waarin ook heel wat Vlaamse vrijwilligers vochten. De foto's die Gerda in Quijorna nam,

zijn niet van een uitzonderlijke kwaliteit en voor zover we weten werden ze toen niet gepubliceerd. Haar betere foto's van het dorpje Brunete droegen bij tot haar roem, en verbonden haar naam met de veldslag die haar laatste zou worden.

De Brunete-reportage

Aan het Brunete-front stond Gerda Taro onder bescherming van de Poolse generaal Walter, de commandant van de 35e republikeinse divisie. Zijn echte naam was Karol Waclaw Swierczewski. De generaal liet Gerda toe op zijn commandopost en zij mocht vrij het front bezoeken. Vanuit de republikeinse posities in de omgeving van het dorp Valdemorillo fotografeerde Gerda ook de effecten van luchtbombardementen op de heuvels Madroñal en Cabeza Aguda. Deze beelden dateren wellicht van na 15 juli 1937. Aan de voet van de heuvels vonden wij in 2016 fragmenten van Duitse 'B 1 E 1 KG' brandbommen. Op de plaats waar Gerda haar foto's nam, staat nu een riante villawijk.

Na bijna drie weken van harde, ononderbroken strijd verloren de republikeinen op 24 juli het dorp Brunete, dat tegen die tijd volledig

in puin lag. De troepen die niet gevlucht waren, barricadeerden zich in de nabijgelegen begraafplaats. Van daaruit voerden ze herhaaldelijk tegenaanvallen uit om het dorp terug te winnen. Uitgegraven grafputten die als loopgraven dienden, werden de graven van republikeinse soldaten. Deze gevechten waren bij de hevigste. Want wie Brunete domineerde, kon als de winnaar worden beschouwd. We weten niet of Gerda Taro op 24 juli op het slagveld was, maar die dag waren er wel twee Noorse journalisten aanwezig aan de frontlijn: Lisa Lindbaek en Nordhal Grieg, die net zoals Gerda hadden deelgenomen aan het congres van de AEAR. Lindbaek en Grieg kregen die dag toestemming om tot aan het front te gaan, waar Scandinavische brigadisten van de 11e Internationale Brigade vochten. De volgende dag, op 25 juli, bevond Gerda zich zeker aan hetzelfde front, niet ver vanwaar de Noren de dag voordien hadden vertoefd. Gerda maakte daar voor het eerst van heel dichtbij hevige artilleriebombardementen mee.

Die dag wilde Gerda nog een allerlaatste keer naar het front gaan. Ze had gezworen dat ze dan haar beste foto's zou nemen om de volgende dag naar Parijs terug te keren. Zij maakte haar reportage in het gezelschap van de Joods-Canadese schrijver Ted Allan. Hij had een dikke boon voor haar en deed alle moeite om Gerda uit de loopgraven en weg van het gevaar te houden. Ook generaal Walter waarschuwde haar dat de situatie aan het front te gevaarlijk was en maande haar aan om zich meteen uit de voeten te maken. Maar Gerda was koppig. 'Naar de hel met de generaal', zei ze tegen Ted. De auto die hen naar het front bracht en naast de weg tussen Villanueva de la Cañada en Brunete geparkeerd stond, werd tijdens de strijd aan flarden gebombardeerd. Wellicht rende Gerda te voet naar de nabijgelegen commandopost van de 35e divisie om daar samen met Ted Allan het

gevecht rond Brunete te observeren. Rond de middag werden ze verrast door de tot dan toe hevigste luchtbombardementen van het Duitse Condorlegioen. Aan republikeinse kant ontstond een golf van paniek en in complete chaos begonnen de republikeinse eenheden zich terug te trekken. De zichtbaarheid voor de Duitse piloten was uitstekend, terwijl het voor de republikeinse soldaten een bijna onmogelijke opdracht was om in het kale, brandende landschap beschutting te vinden. De republikeinse luchtmacht moest het opgeven tegen de verpletterende overmacht. Gerda vluchtte samen met Ted in de richting van Villanueva de Cañada. Ze stonden op het opstapje aan de zijkant van de zwarte auto van generaal Walter. Op de achterbank bevonden zich drie gewonden. Nadat het voertuig het dorp was voorbijgereden, sloeg het noodlot toe. De auto werd aan de passagierskant aangereid door een republikeinse T-26B-tank van Russische makelij die in volle vaart vanuit een veld op de weg kwam gereden. De 18-jarige bestuurder had in paniek de controle over zijn bijna 10 ton zware tank verloren. Ted Allan kwam er met lichte verwondingen vanaf, maar de verwondingen van Gerda Taro waren vreselijk. De impact verbrijzelde haar onderlichaam. Snel werd zij in een van de overvolle ziekenwagens of vrachtwagens geëvacueerd en naar het tot oorlogshospitaal omgebouwde klooster El Seminario de los Sagrados Corazones in het stadje El Escorial gebracht. Maar daar konden de geneesheren niets meer voor haar doen. Gerda stierf aan haar verwondingen op 26 juli 1937, de laatste dag van de Slag van Brunete. De posities van beide legers waren amper een paar kilometer opgeschoven. Na twintig dagen vechten liepen de verliezen in beide kampen op tot 38.000 man.

Kiszlezy, een jonge Hongaarse geneesheer bij de Internationale Brigades, reinigt het lichaam van de overleden Gerda Taro, 1937. (Privécollectie John Kiszlezy)

De laatste foto

Het lichaam van Gerda werd voor de laatste keer gefotografeerd terwijl het gereinigd werd. Die allerlaatste foto werd in januari 2018 in verschillende Spaanse kranten gepubliceerd en zorgde voor heel wat ophef in Spanje. De foto was door John Kizslezy, een Britse generaal op rust, op zijn Twitter-profiel geplaatst. Kizslezy's vader was een jonge Hongaarse geneesheer die bij de Internationale Brigades dienst nam. In 1992¹⁴ verklaarde de toen bejaarde man dat hij destijds een gewonde vrouw had behandeld die op het punt stond te overlijden. Pas later beseftte hij dat de vrouw Gerda Taro was. Hij herinnerde zich dat iemand een foto van hem nam terwijl hij bloed van het aangezicht van de jonge vrouw wiste, maar wist niet wie de fotograaf was. Volgens Kizslezy had de vrouw sporen van schotwonden. Maar ooggetuigen beweerden dat Gerda's onderlichaam zware wonden had opgelopen als gevolg van de aanrijding door de tank. Hoe kon Kizslezy zich dan schotwonden herinneren? Door het grote aantal gewonden dat hij toen moest verzorgen en het feit dat hij pas in 1992 zijn verhaal vertelde, kan zijn geheugen hem parten hebben gespeeld. Maar het is ook mogelijk dat de schotwonden het resultaat waren van het vuur van de vliegtuigen dat de republikeinse tankbestuurder in paniek had doen vluchten. De keerzijde van de foto is duidelijk over de identiteit van de gewonde en de plaats van opname: 'Front van Brunete, juni 1937. (In Torrelodones¹⁵). Mv. Frank Capa: van 'Ce Soir' uit Parijs. Gedood in Brunete'.¹⁶ Juni moet juli zijn en Robert Capa is verward met de Amerikaanse regisseur Frank Capa. De foto werd gebruikt in een uitgave van het Centro de Estudios y Documentación de las Brigadas Internacionales (CEOBI) in 2006.¹⁷ De auteur situeert de opname in de ontvangsthal van

het Seminario de los Sagrados Corazones, het hospitaal in El Escorial. Volgens ons is het mogelijk dat Gerda Taro eerst van Villanueva de la Cañada naar El Escorial geëvacueerd is.¹⁸ Het kan dat haar lichaam achteraf naar een militair hospitaal in Torrelodones werd gebracht, waar het werd schoongemaakt. Kort daarna werden haar stoffelijke resten naar Madrid vervoerd en opgebaard in hetzelfde gebouw waar op 4 juli het congres van de AEAR was gehouden. Daarna ging haar stoffelijk overschot via Barcelona naar Parijs waar zij op 1 augustus in aanwezigheid van duizenden mensen op de begraafplaats van Père Lachaise werd begraven.

Na haar dood waren er geen familieleden die Gerda's rechten opeisten. Het tragische verhaal van haar familie was dat van veel Joden in Europa: haar rechtstreekse familieleden werden tijdens de Shoah vermoord. Taro's foto's raakten verzeild in reeksen die aan Robert Capa werden toegeschreven. Na haar dood overplakte hij de stempel 'Photo Taro' op sommige van haar foto's met stickers van Pix, het agentschap waarvoor hij werkte. In 1947 richtte Robert Capa samen met David Seymour en Henri Cartier-Bresson de eerste fotografencoöperatie op: Magnum Photos. Bij het opnieuw afdrukken van oudere foto's van Gerda Taro zorgde hij ervoor dat de originele stempels verdwenen. Vervolgens gaf hij ze de vermelding 'Credit Robert Capa-Magnum' mee.¹⁹ Na de dood van Capa in Vietnam in 1954 deden noch de erfgenamen van Robert Capa, noch zijn biograaf Richard Whelan moeite om uit te klaren welke foto's in werkelijkheid van Gerda Taro waren.

Historisch geheugen

In fel contrast met de erkenning die Gerda Taro in heel de wereld krijgt, is er in de streek waar de veldslag plaatsvond vandaag geen

enkele verwijzing naar haar te vinden. Zelfs geen klein herdenkingsbordje. In principe zijn fascistische symbolen in Spanje bij wet verboden. Toch hangt in het na de burgeroorlog heropgebouwde Brunete nog steeds een bord ter herdenking van Franco's overwinning. Slechts enkelen kunnen vandaag de plaats aanduiden op de weg waar Gerda op 25 juli 1937 verongelukte. De honderden mensen die dagelijks via de M600 met de auto naar Madrid pendelen, weten niet dat de naam Gerda Taro verbonden is met Villanueva de la Cañada.

Toen Franco in maart 1939 de oorlog won, startte een lange periode van repressie. Franco legde het overwonnen Spanje met behulp van de katholieke kerk een lange zwijgplicht op. Franco's Spanje, de eerste bondgenoot van het Derde Rijk, speelde het handig en werd na de Tweede Wereldoorlog, tijdens de Koude Oorlog, een betrouwbare bondgenoot van de Verenigde Staten. In 2017 besliste de progressieve burgemeester van Madrid, Manuela Carmena om eindelijk werk te maken van de toepassing van de wet op het historisch geheugen van 2006. 52 Madrileense straten, vernoemd naar militairen of hooggeplaatsten uit de periode van de Franco-dictatuur, kregen een andere naam. De Carlos Ruiz-sstraat, vernoemd naar een militair en politicus die tijdens de Franco-dictatuur verschillende posities bekleedde, moest wijken voor de Gerda Taro-sstraat. Maar in Villanueva de la Cañada een straat naar Gerda Taro vernoemen is op dit moment onmogelijk. De Partido Popular die na de dood van Franco alle gemeenteraadsverkiezingen met absolute meerderheid won, kiest voor absolute stilte en wil geen verwijzingen naar de veldslag op haar grondgebied.

- 1 http://www.laguerracivilencordoba.es/art_lafont.htm#_edn5, laatst geraadpleegd op 21/05/2018.
- 2 Lorna Beatriz ARROYO JIMÉNEZ & Hugo DOMÉNECH FABREGAT, Gerda Taro y los Orígenes del fotoperiodismo moderno en la Guerra Civil Española. In: *Fotocinema*, 19/01/2015, E-ISSN 2172-0150, nr. 10, p. 120.
- 3 International Centre of Photography (ICP).
- 4 Guillermo CHAO, *La Maleta Mexicana*, Madrid: Planeta, 2015.
- 5 Sven TUYTENS, *Las Mamás belgas*, Tielt: Uitgeverij Lannoo, 2017, pp. 47-48.
- 6 De Derde Internationale was een wereldwijd samenwerkingsverband van communistische partijen onder leiding van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie (CPSU), en werd gevormd op aandringen van de CPSU en Lenin als opvolger van de Tweede Internationale. Het oprichtingscongres vond plaats in Moskou in maart 1919.
- 7 Eerste Spaanse Republiek van 11/02/1873 tot 29/12/1874, Tweede Spaanse Republiek van 14/02/1931 tot 01/04/1939.
- 8 Lorna Beatriz ARROYO JIMÉNEZ & Hugo DOMÉNECH FABREGAT, Gerda Taro [...], p. 141.
- 9 Alfonso DEL BARRIO, Gerda Taro - Ochenta Aniversario. In: *FV, Omnicón*, nr. 253, Madrid, 2017, p. 21.
- 10 *II Congreso de Escritores en Defensa de la Cultura*.
- 11 *Diario Público*, 06/08/2011.
- 12 Interview van Sven TUYTENS met Juan SALAS, professor fotografie New York University, Pastrana-Spanje, augustus 2017.
- 13 Sidi Ifni of Ifnf is een stad in het zuidoosten van Marokko, aan de Atlantische Oceaan en 180 kilometer ten zuiden van Agadir. De stad was de koloniale hoofdstad van het voormalige Spaanse territorium van Ifni.
- 14 Interview van Conrad Wood (Imperial War Museum) met Dr. John Kiszlezy, Londen, 21/12/1992.
- 15 De gemeente Torrelodones ligt op 29 kilometer ten noordoosten van Madrid. Tijdens de slag van Brunete was het dorp een belangrijk punt op de militaire ravitaillingslijn van het republikeinse leger.
- 16 Alfonso DEL BARRIO, La Última foto de Gerda Taro. In: *FV, Omnicón*, nr. 257, Madrid, 2018, p. 20.
- 17 Manuel REQUENA GALLEGOS & Rosa María SEPÚLVEDA LOSA, *La Sanidad en las Brigadas Internacionales*, CEObi, Colección La Luz en la Memoria, nr. 5, 2006, p. 68.
- 18 Sven TUYTENS & Ernesto VIÑAS, La historia detrás de la última foto de Gerda Taro en su lecho de muerte. In: *Público*, 20/01/2018.
- 19 Irme SCHABER, Richard WHELAN, Kristen LUBBEN, *Gerda Taro*, New York: ICP/Steidl, 2006, pp. 42-47.